



**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VETERINARIYA VA CHORVACHILIKNI
RIVOJLANTIRISH QO'MITASI**

**SAMARQAND DAVLAT VETERINARIYA MEDITSINASI,
CHORVACHILIK VA BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI NUKUS
FILIALI**

**"VETERINARIYA MEDITSINASI VA CHORVACHILIKDAGI DOLZARB
MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI" mavzusidagi xalqaro
ilmiy va ilmiy-texnik konferensiya materiallari**

TO'PLAMI

13-noyabr 2025-yil

СБОРНИК материалов

**международной научно и научно-технической конференции на тему
"АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВЕТЕРИНАРНОЙ МЕДИЦИНЫ И
ЖИВОТНОВОДСТВА И ИХ РЕШЕНИЯ"**

13 ноября, 2025 г

**International scientific and scientific-technical conference
"ACTUAL PROBLEMS OF VETERINARY MEDICINE AND LIVESTOCK
AND THEIR SOLUTIONS"**

November 13, 2025

NUKUS-2025

“Veterinariya meditsinasi va chorvachilikdagi dolzarb muammolar va ularning yechimlari”
Xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik konferensiyasi materiallari [Matn]: to‘plam / Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali. – Nukus: “Golden Print Nukus” nashriyoti, 2025. – 389 b.

Anjuman tashkiliy qo‘mitasi

Tashkiliy qo‘mita raisi: Esimbetov Adilbay Tlepovich, b.f.d., professor;

Tashkiliy qo‘mita raisi muovini: Avezimbetov Shavkat Dosumbetovich, v.f.n.;

Tashkiliy qo‘mita kotibi: Rozumbetov Kenjabek Umar og‘li, b.f.f.d.;

D. Bazarbayeva – “Veterinariya diagnostikasi va oziq-ovqat xavfsizligi” kafedrasida katta o‘qituvchisi, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

Tashkiliy qo‘mita a‘zolari:

Sh. Jabbarov – O‘zbekiston Respublikasi Veterinariya va chorvachilikni rivojlantirish qo‘mitasi boshqarmasi boshlig‘i o‘rinbosari, veterinariya fanlari doktori, professor.

X. Yunusov – Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti rektori, biologiya fanlari doktori, professor.

M. Y. Karpuxin – Ural davlat agrar universitetining ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, agrar fanlar doktori, dotsent (Rossiya Federatsiyasi)

N. G. Malkov – N. F. Vereshagin nomidagi Vologda davlat sutchilik akademiyasi rektori, texnika fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya Federatsiyasi)

A. Abdurasulov – Qirg‘iziston Respublikasi O‘sh davlat universiteti “Veterinariya meditsinasi va biotexnologiyasi” kafedrasida mudiri, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, professor. (Qirg‘iziston Respublikasi)

R. Miqtibayeva – Qozog‘iston milliy agrar tadqiqot universiteti “Mikrobiologiya va virusologiya” kafedrasida professori, veterinariya fanlari nomzodi. (Qozog‘iston Respublikasi)

S. Mirzakulov – Olmaota texnologiya universiteti “Oziq-ovqat mahsulotlari texnologiyasi” kafedrasida professori, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, dotsent. (Qozog‘iston Respublikasi)

Q. Atanazarov – O‘quv ishlari bo‘yicha direktor o‘rinbosari, biologiya fanlari nomzodi, dotsent.

A. Mambetnazarov – Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagog kadrlarni tayyorlash bo‘limi boshlig‘i, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, dotsent.

A. Kaniyazov – “Veterinariya va zootexnologiya” fakulteti dekani, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

X. Mamatov – “Zootexnologiya” kafedrasida mudiri, qishloq xo‘jalik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

R. Turg‘anbayev – “Zootexnologiya” kafedrasida professori, agrar fanlar doktori

A. Kamalova – “Veterinariya meditsinasi va farmakologiyasi” kafedrasida mudiri, veterinariya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

P. Xojalepesov – “Iqtisodiyot va gumanitar fanlar” kafedrasida mudiri, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent.

R. Rzaev – “Veterinariya diagnostikasi va oziq-ovqat xavfsizligi” kafedrasida mudiri, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent.

Ushbu to‘plam O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirining 2024-yil 27-dekabrda 490-son buyrug‘i bilan oliy ta‘lim tashkilotlari hamda ilmiy tashkilotlarda 2025-yilda o‘tkaziladigan xalqaro va respublika miqyosidagi ilmiy anjumanlar, simpoziumlar, seminarlar va boshqa ilmiy hamda ilmiy-texnik tadbirlar ro‘yxati 2-ilovasiga muvofiq tasdiqlangan – 2025-yilda xalqaro miqyosida o‘tkaziladigan ilmiy va ilmiy-texnik tadbirlar rejasi asosida Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filialida 2025-yil 13-noyabr kuni – **“Veterinariya meditsinasi va chorvachilikdagi dolzarb muammolar va ularning yechimlari”** mavzusida o‘tkazilgan Xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik konferensiyasi materiallari asosida tuzilgan.

Konferensiyada, veterinariya sohasida faoliyat olib borayotgan universitet va filialarning professor-o‘qituvchilari, ilmiy markazlarning va insitutlarning ilmiy xodimlari, doktorantlar, magistrantlar, iqtidorli yosh tadqiqotchilarning ilmiy-tadqiqot ishlariga bag‘ishlangan maqolalar o‘rin olgan

To‘plamga kiritilgan maqolalar materiallarining to‘g‘riligi va haqqoniyligiga mualliflar mas‘ul hisoblanadi.

© Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va
biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali, 2025

© “Golden Print Nukus” nashriyoti, 2025

ҚОРАҚАЛПОҚ СУР ҚОРАҚҮЛ ҚҰЧҚОРЛАРИДА ГҶШТ МАҲСУЛДОРЛИГИГА ТАЪСИР ЭТУВЧИ ОМИЛЛАР ТАҲЛИЛИ

Уримбетов А.А., Нормакматов О.З., Оралбаева Ш. К.

Самарқанд давлат ветеринария медицинаси, чорвачилик ва биотехнологиялар
университети Нукус филиали

Кириш. Қоракўлчилик республика чорвачилик тизимида муҳим тармоқлардан бири бўлиб, мамлакатдаги қоракўл қўйлари қарийб 20 миллион гектар чўл-яйлов ерларидан самарали фойдаланиш имкониятига эга. Улар қаттиқ иқлим ва озик етишмаслиги шароитида юқори мослашувчанлик қобилияти билан ажралиб туради.

Қоракўл қўйларининг ноёб генетик ва маҳсулдорлик хусусиятлари туфайли улар дунёнинг 40 дан ортиқ мамлакатларида парваришланади.

Хусусан, Ўзбекистон, Қозоғистон, Туркманистон, Тожикистон, Россия, Жанубий Африка ва Намибияда бу тармоқ кенг ривожланган. Ушбу давлатларда қоракўл зотини такомиллаштириш, маҳсулдорликни ошириш ва генофондни сақлаш бўйича кўплаб илмий ишлар амалга оширилган.

Бошқа тадқиқотлар шундан далолат берадики, қўйларнинг маҳсулдорлигини оширишда уларни тўғри гуруҳлаш, парвариш шароитини оптималлаштириш ва озукани тўғри ташкил этиш катта аҳамиятга эга. Майда гуруҳларда сақланган қўйлар кам безовта бўлиб, рациондан яхшироқ фойдаланган ва юқори ўсиш кўрсаткичларига эришган.

Тадқиқот мақсади. Қорақалпоқ сур қоракўл қўйларининг биологик ва этологик хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда, уларнинг гўшт маҳсулдорлиги шаклланишига таъсир этувчи омилларни аниқлаш ҳамда маҳсулдорликни ошириш йўллари ишлаб чиқиш.

Тадқиқот усули. Тадқиқотда қўйларнинг гўшт маҳсулдорлиги “Изучение мясной продуктивности овец” тавсиялари асосида баҳоланди. Жун ва сут маҳсулдорлиги тўғридан-тўғри ўлчов натижалари орқали аниқланди. Ҳисобланган маълумотлар “Руководство по биометрии для зоотехников” услубий қўлланмаси асосида вариацион статистика усули билан таҳлил қилинди.

Тадқиқот натижалари. Гўшт маҳсулдорлиги чорвачилик самарадорлигини оширишда ҳал қилувчи омил ҳисобланади.

Қоракўлчиликда гўшт етиштириш кўп ҳолларда қари совлиқлар, қўчқорлар ва наслчиликка яроқсиз қўзилар ҳисобига амалга оширилади.

Шунинг учун ушбу маҳсулдорликка таъсир этувчи омилларни аниқлаш ва уларни бошқариш муҳим аҳамиятга эга.

1-жадвалда қорақалпоқ сур қўйларидан олинган қўчқорчаларнинг гўшт маҳсулдорлиги кўрсатилган.

Кўрсаткичлар	Назорат гуруҳидаги қўйлардан олинган қўчқорчалар	Тажриба гуруҳидаги қўйлардан олинган қўчқорчалар
Қўчқорчалар сони, бош	3	3
Сўйим олди тирик вазни, кг	$41,2 \pm 0,47$	$39,6 \pm 0,45$
24 соатдан кейинги тирик вазн, кг	$39,3 \pm 0,38$	$37,8 \pm 0,36$
Нимта оғирлиги, кг	$18,6 \pm 0,25$	$17,9 \pm 0,23$
Ички ёғлар оғирлиги, кг	$1,02 \pm 0,09$	$0,53 \pm 0,06$

Сўйим оғирлиги, кг	19,62 ± 0,35	18,35 ± 0,32
Сўйим чиқими, %	50,1	48,9

Натижаларга кўра, назорат гуруҳидаги қўчқорчалар тажриба гуруҳига нисбатан барча кўрсаткичлар бўйича устунликка эга бўлган. Бу устунлик тирик вазн бўйича 1,5–2,6 кг, нимта оғирлиги бўйича 0,7–1,1 кг, ички ёғ миқдори бўйича 0,47–0,65 кг, сўйим оғирлиги бўйича эса 1,27–1,75 кгни ташкил этган.

Хулоса. Олиб борилган таҳлиллардан маълум бўлдики, назорат гуруҳидаги қўйларнинг авлодлари юқори гўшт маҳсулдорлиги кўрсаткичларига эга бўлган. Бу ҳолат қўйларнинг конституцияси ва озуқага бўлган реакцияси билан боғлиқ. Тадқиқот натижалари гўшт етиштириш самарадорлигини оширишда биологик хусусиятларни ҳисобга олиш зарурлигини кўрсатди.

Иқтисодий таҳлиллар ҳам назорат гуруҳининг устунлигини тасдиқлади: рентабеллик даражаси бўйича қорақўл тери маҳсулотида 2,6–6,5 фоизга, гўшт маҳсулдорлиги бўйича эса 1,8–3,7 фоизга юқори кўрсаткич қайд этилди.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Вениаминов А.А. *Изучение мясной продуктивности овец*. – 1972.
2. Плохинский Н.А. *Руководство по биометрии для зоотехников*. – Москва, 1969. – С.256.
3. Бобокулов, Н., Хатамов, А., Абдузоирова, Д., Юсупов, А., Уримбетов, А. и Олмасов, Б. (2021). Мясная продуктивность овец в Узбекистане и её связь с различными факторами. В *E3S Web of Conferences* (т. 258, с. 04020). EDP Sciences.
4. Шакарбоев, Э. Б., Азимов, Д. А., Голованов, В. И., Кузнецов, Д. Н., Урымбетов, А. А., & Каниязов, А. Ж. (2017). Гельминты лошадей Узбекистана. *Ветеринария*, (5), 29-32.
5. Уримбетов, А. А., & Бобокулов, Н. А. (2024). Молочность каракульских овец окраски сур каракалпакского породного типа. *Овцы, козы, шерстяное дело*, (1), 24-26.
6. Уримбетов, А. А. (2019). Репродуктивный потенциал каракульских овец сур каракалпакского породного типа в зависимости от условий содержания на северо-западе Кызылкумов. *Экологический Вестник Северного Кавказа*, 15(4), 91-93.
7. Shakarboev, E., Safarova, F., Azimov, D., & Urimbetov, A. (2015). FAUNA, ECOLOGY AND TAXONOMY OF CYPRINIFORMES FISH HELMINTHS IN UZBEKISTAN. *The Journal of Microbiology, Biotechnology and Food Sciences*, 5(1), 88.
8. Рахимов, М. А., Турдалиев, А. Т., & Мадрахимов, Ш. Н. (2022). ПРОИЗВОДСТВО ПОЛНОЦЕННОГО МЯСА КРУПНОГО РОГАТОГО СКОТА С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ПОРОДНЫХ РЕСУРСОВ. In *ИННОВАЦИОННОЕ РАЗВИТИЕ ПРОДУКТИВНОГО И НЕПРОДУКТИВНОГО ЖИВОТНОВОДСТВА* (pp. 184-189).
9. Жавхаров, О. З., Мадрахимов, Ш. Н., & Собиров, И. А. (2024). СОСТОЯНИЕ И ЗНАЧЕНИЕ КОНЕВОДСТВА В УЗБЕКИСТАНЕ. *Вестник Ошского государственного университета. Сельское хозяйство: агрономия, ветеринария и зоотехния*, (2), 282-287.
10. Базарон, Б. З., Шкуратова, Г. М., & Дашинимаев, С. М. (2018). Биохимические показатели крови лошадей забайкальской породы. *Ветеринария*, (7), 53-56.

11. Мадрахимов, Ш. Н., & Худайберганаева, Х. (2024). Характеристики покрытия кормов живой массой быков породы монбельярд разных генотипов. In *Актуальные проблемы, перспективные планы и инновационные решения в селекции, семеноводстве и агротехнологиях сельскохозяйственных культур: материалы Международной научно-практической конференции, 26 сентября 2024 г* (p. 388).
12. Мадрахимов, Ш. Н., Мамадов, Ф. Қ., & Гулбутаев, Б. Х. (2024). Турли селекцияга мансуб голштин зотли сигирларнинг сут маҳсулдорлиги. *Science and innovation*, 3(Special Issue 40), 255-257.
13. Мадрахимов, Ш. Н. (2024). Сут-гўшт йўналишидаги қорамол зотлар маҳсулдорлигини оширишнинг селекцион-технологик асослари. *Автореферат. Қишлоқ хўжалиги фанлари доктори*, 72.
14. Мадрахимов, Ш. Н., & Рузибоев, Н. Р. (2022). Саноат асосида чатиштиришдан олинган F1 дурагай авлодларининг усиш курсаткичлари. *Ж. "Chorvachilik va naslchilik ishi"*, 4, 26.
15. Madrahimov, S. N. (2023). The effect of feeding on the expression of the hereditary opportunities of monbelyard bulis belonging to different genotypes. *European Multidisciplinary Journal of Modern Science*, (22), 1.
16. Madrahimov, S., & Roziboev, N. (2023). Growth and development of F1 hybrid progenies of Schwitz cows using beef breeds. In *E3S Web of Conferences* (Vol. 371, p. 01003). EDP Sciences.

SUR QORAQALPOQ NASLIY TIPIDAGI QO'ZILARDA RANG-BARANG TUSLARNING SHAKLLANISHI VA IFODALANISH XUSUSIYATLARINI TAHLIL QILISH

Urimbetov A.A., Qurbaniyazov S.S., Saparbaev Q.E.

*Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti
Nukus filiali*

Kirish. Qorako'lichilik tarmog'i Respublika chorvachiligida muhim o'rin tutadi. Qorako'l qo'ylari 20 mln gektardan ortiq bo'lgan cho'l yaylovlaridan samarali foydalanishga moslashgan bo'lib, bu hududlar qattiq iqlim sharoiti bilan tavsiflanadi.

Qorako'l qo'ylarining asosiy mahsuloti - qorako'l smushkalar bo'lib, ular o'zining rangi, rango-rangligi va betakror jingalaklari bilan jahon ko'nychilik bozorida yuqori baholanadi.

Qoraqalpog'iston O'zbekistondagi qorako'lichilikning yirik hududi hisoblanib, sur qoraqalpog' nasldor tipidagi, o'ziga xos rangdor qo'ylarni yetishtirish bo'yicha asosiy nasl bazasi hisoblanadi.

Ko'plab tadqiqotlarda ushbu qo'ylardagi belgilarning murakkab irsiylanish mexanizmi va ularning keng tarqalish diapazoni aniqlangan.

Shu sababli, ushbu rangdor qo'ylarda seleksiya belgilarining namoyon bo'lish chegaralarini aniqlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Materiallar va metodlar. Tadqiqotlar sur qoraqalpog' nasldor tipidagi qorako'l qo'ylarida o'tkazildi. Tajribalar uchun "Shamchiroq" rangbarangligidagi qo'chqorlar hamda "Shamchiroq," "Po'lati," "Uryuk-gul" va "Qamar" rangbarangligidagi qo'ylar tanlab olindi. Ular gomogen va geterogen juftlash variantlarida parvarish qilindi.

Olingan nasl "Qorako'lichilikda naslchilik ishlarini yuritish va qo'zilarni baholash bo'yicha qo'llanma" asosida baholandi.

Olingan ma'lumotlar variatsion statistika usullari yordamida ishlab chiqildi.